

प्रज्ञापारमितां नमामि सततं गण्डादिव्यूहं दश ।
भूमिराज समाधिराज सहितं लंकावताराभिधम् ॥
सद्धर्मस्यच पुण्डरीक सदृशं ताथागतं गुह्यकं ।
लालित्यस्य च विस्तरं हि मनसा सौवर्णप्रभासाभिधम् ॥

नवग्रन्थया सार व नेवाः बौद्ध संस्कृतिइ उकीया प्रभाव

- पं. हेराकाजी वज्राचार्य

(प्रस्तुत लेखया च्वमि भाजु पं. हेराकाजी वज्राचार्य लोटस रिसर्च सेन्टरया सदस्य सचिव जुयाविज्याःम्ह खः । वसपोलं त्रिभुवन विश्वविद्यालय, बुद्धिष्ट स्टडीजपाखें सन् २००१ य् जूगु पोष्टग्राजुयत डिप्लोमायागु परीक्षाय् प्रथम श्रेणीइ द्वितीय स्थानय् उतीर्ण जुयाविज्याःम्ह खः । वसपोलयागु 'यलया बौद्ध विहार', 'यशोधर महाविहार संघ', आदि याना भिंयंगू सफूत प्रकाशित जुइधुंकूगु दु । वसपोल, गण्डव्यूहसूत्र, समाधिराजसूत्र, गुह्यसमाजतन्त्र, दशभूमिकसूत्र व प्रज्ञापारमितासूत्रया सम्पादन यानाविज्याःम्ह खः । -सं.)

श्रीस्वयम्भू धर्मधातु ज्योतिरूप उत्पन्न जूगु पवित्र भूमि; ऋकुच्छन्द, कनकमुनि व शाक्यमुनि बुद्धपिनिगु जन्मभूमिया रूपय् प्रसिद्धगु नेपाल देशय् प्राचीन कालनिसें बुद्धधर्म व्यापकरूपं प्रचार जुयावयाच्चंगु दु । थनया समाजय्, विशेष यानाः नेपालमण्डलय् बुद्धधर्म व बौद्ध संस्कृतिया विकास जूवनाः लिपा थनयापिनि जनजीवनय् थ्वहे धर्म व संस्कृतिया तःधंगु प्रभाव लात । थनयापिनि न्हिथं बुद्ध बोधिसत्त्वादिपिनिगु पूजा-पाठ, धारणी व सूत्र, स्तोत्रादि व्वनेगु परम्परा दु । सूत्रादि व्वनेगु भूवल्य नवसूत्र पाठ यायेगु चलन नं दु । थनया बौद्ध धर्मया परम्पराय् नवग्रन्थयात बौद्ध दर्शनया मूल ग्रन्थया रूपय् कयातःगु दु । थुगु गुंगू महायानी सूत्रग्रन्थयात हे थन तस्सकं महत्त्व वियावयाच्चंगु दु । थ्व गुंगू ग्रन्थरत्न छसिकथं थुकथं कयातःगु दु - १) प्रज्ञापार-मितासूत्र, २) गण्डव्यूहसूत्र, ३) दशभूमिकसूत्र, ४) समाधि-राजसूत्र, ५) लंकावतारसूत्र, ६) सद्धर्मपुण्डरीकसूत्र,

७) तथागतगुह्यकसूत्र, ८) ललितविस्तरसूत्र, ९) सुवर्णप्रभाससूत्र ।

च्वय् उल्लेखित गुंगू सूत्रयात नवव्याकरण, नववैपुल्यसूत्र, नवधर्मा, नवखण्ड, नवग्रन्थ धायेगु चलन दु । थ्वहे गुधाः ग्रन्थयात नेपाःया बौद्ध धर्म परम्पराय् 'धर्मरत्न'या रूपय् मानय् यानावयाच्चंगु दु । त्रिकायया भावं स्वयायंकेवल्य बुद्धवचन - धर्मकायया रूपय् मानय् यानावयाच्चंगु 'धर्म रत्न' यात पूजाया भूवल्य 'धर्ममण्डल' या रूपय् कयावयाच्चंगु दु । थ्वहे गुधाः ग्रन्थयात हे नेपाःया बौद्ध परम्पराकथं प्रमुख आधिकारिक ग्रन्थया रूपय् नालावयाच्चंगु दु ।

भगवान् बुद्धं अनेक उपायकौशल्यद्वारा थासं थाय् आपालं धर्मदेशना यानाविज्याःगु दु । थथे देशना यानाविज्याःगु धर्मस्कन्धया ल्या ८४००० दुगु जुल । थुलिमछि धर्मस्कन्ध अध्ययन यानावनेगु व न्वय्वयेकाः उकीया अभ्यास यानावनेगु धैगु तस्सकं थाकुगु ज्या जुल । उकिं

नेपाःया दूरदर्शी पूर्वाचार्यपिसं बुद्धधर्मया गुलि नं धर्मस्कन्ध दु, उकीया दुने च्वंगु मूल मूलगु विषयवस्तु दुथ्यानाच्वंगु ग्रन्थयात ल्ययाः उकी अभ्यास यानावनेगु हेतुं मूलरूपं गुंगु ग्रन्थरत्नयात कयातःगु खने दु । थ्व हे गुंगु ग्रन्थ लिपा नवसूत्र, नवखण्ड आदिया नामं प्रसिद्ध जूवंगु जुल । अले थ्वहे ग्रन्थ रत्नयात धर्ममण्डल, धर्मरत्नया रूपय् पूजा, पाठ यानावयाच्वंगु जुल । थथे नवग्रन्थयात विशेष धर्मया रूपं कयाः पूजा यानाः पाठ यानावनेगु चलन नेपालय् जक दु धयां अत्युक्ती जुइमखु ।

थन गुंगु ग्रन्थयात जक ल्ययाः कयातःगुया दुने नं थःगु हे विशेषता खने दु । बुद्धधर्मया अध्ययन यानावनेगु भूवल्य् दकले न्हापां बुद्धया जीवनीयात अध्ययन यानावनेमाःगु जुल । थुकीया नितिं शाक्यमुनि सिद्धार्थ गौतम बुद्धया जीवनी नापं स्वापू दूगु ग्रन्थ 'ललितविस्तरसूत्र'यात कयातःगु खने दु । अथे हे वसपोलया पूर्वजन्मया खँ सिइकेत व सम्भाव्य विभिन्न भय, विघ्नादि निवारणार्थ याना ज्ञान आर्जन यानावनेत 'सुवर्णप्रभास' थें जाःगु सूत्रं यक्वः ग्वाहालि जूवनीगुलिं थुगु सूत्र कयातःगु खने दु । बुद्धधर्मया पूर्ण ज्ञानया लागी समाधि अत्यावश्यक जूगुलिं थुकीया ज्ञान यानावनेत माःगु महत्त्वपूर्ण ग्रन्थ 'समाधि-राजसूत्र' यात कयातःगु खने दु । समाधि यानावनेगु भूवल्य् अनेक उपायकौशलद्वारा अभ्यास यानावनेगु शिक्षाया रूपय् 'सद्धर्मपुण्डरीक सूत्र' दुथ्याकातःगु खने दु । बुद्धधर्मयागु ज्ञान धयागु गम्भीरगु विषय जूगुलिं थुगु ज्ञान थुइकावनेत कल्याणमित्रपिनिगु सत्संगत व वसपोलपिनिगु मार्गदर्शन आवश्यक जूगुलिं कल्याणमित्रपिनिगु विषय विस्तृत वर्णन दूगु 'गण्डव्यूहसूत्र' दुथ्याकातःगु खने दु । हानं, बोधिचित्त मूल यानाः बोधिसत्त्वमार्गया अभ्यास यानाः कथहं छगुलिं

मेगु भूमिइ थहाँ वनाः धर्ममेघा भूमिइ थ्यंक थाहाँवनाः सर्वज्ञता लाभ यानावनेगु शिक्षां जायाच्वंगु सूत्र 'दशभूमिकसूत्र' ल्ययातःगु खने दु । वथें हे शून्यता दर्शन ज्ञानया भूवल्य् योगाचार दर्शन अनुसार ज्ञान यानाः चित्तं चित्तयात खंकावनेगु ज्ञानया लागी 'लंकावतारसूत्र' कयातःगु खने दु । हानं, तन्त्र सम्बन्धी ज्ञान यानावनेगु नं आवश्यक तायेकाः 'तथागतगुह्यकसूत्र' दुथ्याकातःगु खने दु । अले, दकले लिपा थ्वहे च्यागुलिं ज्ञानया सारतत्त्व जुयाच्वंगु, फुक्क धर्मस्कन्धया नं उत्कृष्टगु प्रज्ञा ज्ञान आर्जन यानाः बुद्धत्व, सर्वज्ञता लाभ यानावनेगु महत्त्वपूर्णगु सूत्रया रूपय् 'प्रज्ञापारमितासूत्र' ल्यया कयातःगु खने दु ।

थुकथं बुद्धधर्मया सारतत्त्वया पुचः जुयाच्वंगु नवसूत्रग्रन्थयात हे नेपाःया बौद्ध धर्मया मूलगु दर्शन ज्ञानया रूपय् नालाः अभ्यास यानावयाच्वंगु जुल ।

नेपालय् गुंगु सूत्र संग्रहीत यानाः नवग्रन्थयात धर्मया रूपय् पूजा-पाठ यायेगु चलन गुबलेनिसें वल धयागु अनुसन्धानया विषय तिनि । थनया पुलां पुलांगु हस्तलिखित ग्रन्थत अध्ययन यावनेवल्य् द्वःच्छिदं स्वयां न्ह्यः हे थुगु चलन न्ह्यानाच्वने धुंकूगु सिइदु । न्हापा थन नवसूत्रया पठन-पाठन यानावयाच्वंगु दु धयागु खँ थनयापिनि नवसूत्र ल्हययाः थःपिनिगु विहारय् व धर्मकोथाय् थ्यंकं ग्रन्थ स्वनाः पूजा-पाठ यानावयाच्वंगुलिं क्यनाच्वंगु दु ।

थनयापिसं अतिकं श्रद्धा तयावयाच्वंगु पवित्रगु नवग्रन्थ अध्ययन यानावनेवल्य् छगू छगू ग्रन्थया छगू छगू हे महत्त्व खने दयावइ । थन उगु हे ग्रन्थयात म्हासिइकेगु आवश्यक जुया संक्षिप्त रूपं परिचय वियाच्वना ।

१) अष्टसाहस्रिका प्रज्ञापारमितासूत्र

नवग्रन्थ मध्यय् दकले महत्त्वपूर्णगु ग्रन्थ अष्टसाहस्रिका प्रज्ञापारमितासूत्र ग्रन्थ खः । भगवान् बुद्धं थुगु सूत्र राजगृहया गृध्रकुट पर्वतय् देशना यानाविज्याःगु खः । थुगु ग्रन्थय् सर्वाकार ज्ञता परिवर्तनसैं शुरु जुयाः परीन्द्रना परिवर्ततक्क यानाः ३२ गू परिवर्त दुथ्यानाच्वंगु दु । थुगु ग्रन्थय् विशेष यानाः भगवान् बुद्ध, सुभूति, शारि पुत्रया दथुइ ज्ञान सम्बन्धी गम्भीरगु विषय छलफल जुयाच्वंगु दु । थुकी संसारया गुलिनं वस्तुत दुगु खः, फुक्कं निःस्वभाव जूगुलिं छुकीसनं आशक्त मजूसे प्रज्ञापारमिता भावना यानाः सर्वाकारज्ञता प्राप्त यायेमाःगु खँनिसैं कयाः बुद्धत्व, निर्वाण आदि थ्यंकं फुक्कं मायोपम, स्वप्नोपम धकाः सिद्धकाः, शून्यता धकाः थुइकाः भावना यायेगु विषयवस्तुयात कयाः वर्णन जुयाच्वंगु दु ।

भगवान् बुद्धपिनिगु सर्वज्ञताया कारण जुयाच्वंगु प्रज्ञापारमिताया भावना यानागु, प्रज्ञापारमिता सफू दान यानागु, व्याख्या यानागु, पूजादि यानागुया पुण्य भगवान् बुद्धया अस्थिधातु दूगु असंख्येय स्तूप पूजा यानागु स्वयां आपाः पुण्य दइगु, भगवान् बुद्धया शरीर पूजा यायेगु स्वयां आपाः पुण्य दइगु, सकलसित स्रोतापत्ति आदि लाभ याकाबियागु पुण्य स्वयां आपा पुण्य दइगुया खँ स्वयं भगवान् बुद्धं आज्ञा जुयाविज्याःगु वर्णन अष्टसाहस्रिका प्रज्ञापारमिता ग्रन्थय् उल्लेख जुयाच्वंगु दु ।

थुकी तथता सम्बन्धी गम्भीरगु विषय, अविनिवर्तनीय अर्थात् बुद्ध मजूसैं मत्वःतीपिं बोधिसत्त्वपिनिगु आकार, लिंग, निमित्तयात कयाः सविस्तार वर्णन जुयाच्वंगु दु । प्रज्ञापारमिता भावना यायेबलय् निमित्त ग्रहण मयाःसे मूलरूपं प्रज्ञापारमितायात हे धात्थेंमह कल्याणमित्रया रूपय् खंकाः म्हगसय् नं फुक्कं म्हगस थें खंकाः सर्वज्ञता

प्राप्त यानावनेगु आपालं महत्त्वपूर्णगु दर्शन व मार्गया उपदेश थुगु ग्रन्थय् उल्लेख जुयाच्वंगु दु ।

२) गण्डव्यूहसूत्र

छम्ह बोधिसत्त्वं बोधिचित्त उत्पन्न यानाः बोधिसत्त्व चर्याया शिक्षा गथे कायेमाः, गुकथं चर्या आरम्भ यानाः न्ह्यावनेमाः, अले अन्तिम लक्ष्य थ्यंकवनेत कल्याणमित्रपिनिगु सत्संगत यानाः गुकथं छसिंकथं शिक्षा हासिल यानावनेमाः धयागु विषयवस्तु दुथ्यानाच्वंगु ग्रन्थ 'गण्डव्यूहसूत्र' ग्रन्थ खः । भगवान् बुद्धं थुगु सूत्र जेतवन विहारय् उपदेश वियाविज्याःगु खः । थुगु ग्रन्थय् सुधन श्रेष्ठिकारक महाजनपुत्रं दुष्कर बोधिचर्या यानावंगुया वर्णन दु । न्हापाया बुद्धपिनिगु अधिष्ठान तथा अधिकार प्राप्त यानावःमह, बोधिसत्त्व जुइगु क्षमता दुम्ह श्रेष्ठिकारकं बोधिसत्त्व मञ्जुश्रीया उपदेशानुसार बोधिचर्याया थी थी विषयया ज्ञान थुइकावनेगु हेतुं थासं थाय् चाहिलाः छम्हं मेम्ह भिक्षु-भिक्षुणी, श्रावक-श्राविका, उपासक-उपासिका, दारक-दारिकानिसैं कयाः जुजुपिं, देवतापिं सहित आपालं ज्ञानया भण्डार दुपिं ५३ मह कल्याणमित्रपिं नाप लानाः वसपोलपिनिगुपाखें बोधिचर्याया शिक्षा कयाविज्याःगु विषयवस्तु थुगु ग्रन्थय् विस्तृत रूपं वर्णन जुयाच्वंगु दु । थुगु हे ग्रन्थय् नेपालय् न्हिथं तुतः ब्वनीबलय् ब्वनेगु यानावयाच्वंगु समन्तभद्र बोधिसत्त्वया प्रणिधान - भद्रचरी प्रणिधान पाठ हे मूलसारया रूपय् दुथ्यानाच्वंगु दु ।

३) दशभूमिकसूत्र

नवसूत्रया मेगू ग्रन्थ 'दशभूमिकसूत्र' खः । बोधिसत्त्वं बोधिचर्या यानावनेबलय् थ्यंकेमाःगु भिगू प्रकारया बोधिसत्त्वभूमियात हे 'दशभूमि' धाइगु खः । थ्व दशभूमिया नां - प्रमुदिता, विमला,

प्रभाकरी, अर्चिष्मती, सुदूर्जया, अभिमुखी, दुरंगमा, अचला, साधुमति व धर्ममेघाभूमि खः । भगवान् बुद्धं दशभूमिकसूत्र परनिर्मित वशवर्ती देवभुवनय् आज्ञा जुयाबिज्याःगु खः । बोधिसत्त्वपिंके दयेमाःगु फुक्क धयार्थे ज्ञान लाभ यायेधुंकूपिं अनुत्तर सम्यक् सम्बोधिया लागी प्रयत्नरतपिं वज्रगर्भ प्रमुख स्वीगूमह बोधिसत्त्वपिनिगु धर्मसभाय् विमुक्तिचन्द्र बोधिसत्त्वं सकलसिगु हित सुख्या नितिं बोधिचर्याया विषय आज्ञा जुयाबिज्यायेत वज्रगर्भ बोधिसत्त्वयात प्रार्थना यानाबिज्याःगुयात वसपोलं बुद्धानुभावं दशभूमि व ज्ञानभूमिया वर्णन छसिंकथं उज्जं दयेकाबिज्याःगु खः । बोधिसत्त्वपिसं बुद्धत्व लाभ यायेगुली थःपिनिगु चित्ताशय निर्मल यानाः बोधिचित्त उत्पन्न यानाः सकलप्रति मैत्री करुणादि पिज्वयेकाः समाधि लाभ यानावनेत गुकथं ध्यान भावना यानाच्चनी धैगु विषयवस्तु थुकी दुथ्यानाच्चंगु दु । बोधिसत्त्वपिसं प्रमुदितादि भिगू भूमि लाभ यायेगु भ्रुवल्य् छसिंकथं दान, शील, क्षान्ति, वीर्य, ध्यान, प्रज्ञा, उपायकौशल्य, प्रणिधान, बल व ज्ञानपारमिता यानाः भिगू पारमिता नं पूर्वकाच्चनीगु खः । थुकथं छगू धुंकाः मेगु भूमि लाभ यानाः कथहं धर्ममेघा भूमिइ थ्यंकाः सर्वाकार सर्वज्ञानयागु अभिषेक प्राप्त यानाः शतसहस्र समाधि लाभ यानालि सम्यक् सम्बुद्धाभिषेक थ्यंका लाभ जुइगु खँ दशभूमिकसूत्र ग्रन्थय् दुथ्यानाच्चंगु दु ।

४) समाधिराजसूत्र

नवग्रन्थया मेगू ग्रन्थ 'समाधिराजसूत्र' खः । भगवान् बुद्धं थुगु सूत्र गृध्रकूट पर्वतय् उपदेश जुयाबिज्याःगु खः । आपालं भिक्षु व बोधिसत्त्वपिनिगु दथुइ चन्द्रप्रभा बोधिसत्त्वं - 'अचिन्त्य ज्ञान गुकथं लाभ जुइ, महायान धयागु छु, बुद्धयान गथे याना रक्षा यायेगु, तिक्षण प्रज्ञा आदि दयेकेत छु यायेमाः ?'

धैगु न्ह्यसःया लिसलय् शाक्यमुनि बुद्धं - 'फुक्क प्राणीपिं प्रति समचित्त, हितचित्त, अप्रतिहतचित्त दयेकाः कायसंवर, वाक्संवर, मनसंवर, कर्मपरि शुद्ध जुइगु आलम्बनयात समतिक्रम यायेगु, स्कन्ध-धातु-आयतनया खँ सिइकाः तृष्णायात प्रहाण यानाः अनुपलम्भशील पालन यानाः अनुत्पाद ज्ञान साक्षात्कार यानावनेगु आदिया विषययात कयाः सर्वधर्मस्वभाव समता विपंचित समाधिया ३०० गू विषयया व्याख्या यानाबिज्याःगु थुगु ग्रन्थय् संग्रहीत जुयाच्चंगु दु ।

सम्यक् सम्बोधि लाभ यायेगुलिइ अभ्यासर तम्ह व्यक्तिं सर्वधर्मसमता, सर्वधर्मशून्यतायागु भावना यानाः लक्ष्यय् थ्यंकावनेगुयात कयाः थुगु ग्रन्थय् ४० गू विभिन्न परिवर्तय् सविस्तार वर्णन यानातःगु दु ।

५) लंकावतारसूत्र

नवग्रन्थया भ्रुवल्य् 'लंकावतारसूत्र' न्यागूगु ग्रन्थ खः । थ्व सूत्र विज्ञानवादया मूल ग्रन्थ खः । विज्ञानं अलगगु वस्तुया सत्ता मदु, विज्ञान हे सत्य खः धैगुली विज्ञानवादं मान्यता बियातःगु दु । थ्व सूत्र भगवान् बुद्धं लंकापुरी- मलय पर्वतया शिखरय् बिज्यानाः देशना यानाबिज्याःगु खः । थुगु ग्रन्थ भगवान् बुद्धं लंकाधीश रावणयात सद्धर्म उपदेश जूगु नापं सम्बन्ध दूगु खः । थुगु ग्रन्थय् मूल गुंगू परिवर्त व छगू सगाथक नापं यानाः भिगू अध्यायय् विभाजन जुयाच्चंगु दु । थुकी दुने आलय विज्ञान छगू, क्लिष्ट मनोविज्ञान छगू, प्रवृत्ति विज्ञान खुगू नापं यानाः च्यागू प्रकारया विज्ञानयागु वर्णन दु । अथे हे थाय् थासय् समाधि यानावनेगु विधित उल्लेख जुयाच्चंगु दु । थुगु ग्रन्थया विशेषता धयागु चित्तं चित्तयात स्वयेगु विषय खः । थुकीया उदाहरणया रूपय् रावणयात कयातःगु दु । अर्थात् रावणया जवगु ख्वालं खवगु

ख्याः स्वयेबलय् गुगु अनुभूति जुइगु खः, अथे हे चित्तं चित्तयात ज्ञान यानाः अनुभव यानाच्चनीगु जुइ ।

थुगु ग्रन्थया मेगु विशेषता धयागु सकल प्राणीपिंत उद्धार यायेगु संकल्प ज्वनाः महाकरुणा पिज्वयेकाच्चपिं बोधिसत्त्वपिसं, ध्यान लाभ यायेगुली अभ्यासरतपिसं मद्य, मांस सेवन याये मज्यूगु व उकीया गुण दोषया बारे च्यागूगु अध्यायस वर्णन यानातःगु दु । अभिमान उत्पन्न जुइगु, रागादि क्लेश उत्पन्न जुइगुया कारण जुयाच्चंगु मद्य, मांस जक मखु प्याज, छाः, लाभा आदि नये-त्वने मज्यूगुया गुण, दोषयात कयाः बुद्ध उपदेश बियाबिज्याःगु खं नं दुथ्यानाच्चंगु दु ।

६) सद्धर्मपुण्डरीकसूत्र

नवसूत्रया मेगु महत्त्वपूर्ण ग्रन्थ 'सद्धर्म-पुण्डरीकसूत्र' खः । महायान दर्शनया सिद्धान्त बांलाक परिचित जुइगुया नितिं थ्व ग्रन्थया अध्ययन आवश्यक जू । पुण्डरीक अर्थात् 'पलेस्वां' सूत्रया नामं परिचित थुगु सूत्रया प्रसिद्धि आपालं दु । पलेस्वां शुद्धता व पूर्णताया प्रतीकया रूप्य मान्य यानावयाच्चंगु दु । ध्याचःगु लखं बुयावःगु पलेस्वां ध्याचलं व लखं नं मथिइक ह्वयाच्चनी, उकी प्ययपुना च्वनीमखु थें बुद्ध थुगु संसार्य उत्पन्न जुयाबिज्याःसां सांसारिक प्रपञ्च व क्लेशं अलग जुयाः छुकीसं प्ययपुना च्वनीमखु । गथे पलेस्वांया फल स्वां ह्वयेवं पाक्य जुइ, अथे हे बुद्धया सत्यगु शिक्षां समृद्धिरूपी फल याकनं हे बियाच्चनी ।

भगवान् बुद्धं थुगु सूत्र राजगृहया गृध्रकुट पर्वतय् बिज्यानाः उपदेश बियाबिज्याःगु खः । थुगु ग्रन्थय् नीन्ह्यगू परिवर्त दु । निदान परिवर्त धुंकाः दकले न्हापां उपाय कौशल्य

परिवर्तनिसेया वर्णन दुथ्यानाच्चंगु दु । थुगु ग्रन्थया छगू छगू परिवर्त उलि हे महत्त्वपूर्ण जू । ग्रन्थया मूल विषय स्वंगू यान अर्थात् 'श्रावक - प्रत्येक - बोधिसत्त्वयान धैगु मदु; यान छगू हे जक दु, व यान खः बुद्धयान' धयागु खं थुकी चर्चा यानातःगु दु । अनेक यान धैगु भगवान् बुद्धया उपाय कौशल्य जक खः । थुगु ग्रन्थया विभिन्न व्याकरण परि वर्तय् भगवान् बुद्धं शारिपुत्र आदि अर्हत प्राप्त स्थविरपिंत नं भविष्य्य बुद्ध जुइगुया व्याकरण यानातःगुलिं बुद्ध जुइगु यान बुद्धयान खः धैगु सिइदु । थुगु ग्रन्थकथं प्राणीपिनिगु दथुइ भगवान् बुद्ध उत्पन्न जुयाः बुद्धयानयागु हे स्वंगू यानया रूप्य उपदेश बियाबिज्याइगु खः ।

सांसारिक बन्धनं मुक्त जुइगुया उपायकौशल थुगु ग्रन्थय् थासं थासय् उपमा बियाः वर्णन यानातःगु दु । अथे हे बुद्ध, अवलोकितेश्वर, स्तूप, सद्धर्मपुण्डरीक सूत्रयात पूजा यानाः पुण्य परिणामना यानागुया फल, सकलसिया रक्षार्थ धारणीया देशना आदि विषयवस्तु नं दुथ्यानाच्चंगु दु । अथे हे, आर्यावलोकितेश्वर बोधिसत्त्व महासत्त्वया महाकरुणाया वर्णन नं दुथ्यानाच्चंगु दु । निर्वाण प्राप्त जुइगु क्षमता दःसां गुबले तक्क संसार्य दुःखी प्राणीपिं ल्यं दइतिनि उबलय् तक्क निर्वाण जुइमखुगु दृढ संकल्प यानाः प्राणीपिं प्रति करुणाया धारा न्ह्याकाच्चनीम्ह बोधिसत्त्व अवलोकितेश्वरयागु वर्णन मनन याये बहः जू ।

७) गुह्यसमाजतन्त्र (तथागतगुह्यकसूत्र)

नवग्रन्थया भूवल्य 'गुह्यसमाजतन्त्र' न्हयगू ग्रन्थया रूप्य दुथ्याकातःगु खः । न्हापा गुह्यसमाजतन्त्रया थासय् तथागत गुह्यकसूत्र दुथ्याकातःगु खः । थुगु सूत्र कालान्तरय् लोप जुयावसेलि थ्वया थासय् 'गुह्यसमाजतन्त्र'

दुध्याकातःगु जुल । अथे नं धर्ममण्डलया रूपय् नवग्रन्थ पूजा याइबलय् आः तक्कं 'तथागत-गुह्यक' धकाः हे नां कयावयाच्वंगु दु । थुकिं सिद्धदु न्हापायागु परम्पराय् नवसूत्र संग्रहलय् थुगु सूत्र दुध्याकातःगु जुल । तथागतगुह्यक सूत्रयागु दार्शनिक विचार बोधिचर्यावतार, शिक्षासमुच्चय, भावनाक्रम आदि सफुतिइ दुध्यानाच्वंगु खंके फु ।

गुह्यसमाजतन्त्र नं पूवार्द्ध व उत्तरार्द्ध कथं निथी व्वथलातःगु दु । थौ कन्हय् लोकय् प्रकाशित जुयाच्वंगु गुह्यसमाजतन्त्रया पूवार्द्ध खः । थुकेया उत्तरार्द्ध विभिन्न ग्रन्थालयस सुरक्षित जुयाच्वंगु दु । थुकीया उत्तरार्द्ध छगू नं प्रकाशय् वल धाःसा गुह्यसमाजतन्त्रया सम्पूर्ण विषय वस्तु थुइकेत अःपुइगु जुल ।

'गुह्यसमाजतन्त्र' भगवान् बुद्धं सर्व-तथागत काय-वाक्-चित्त हृदय वज्रयोषिद् भगव्य विज्याना देशना यानाविज्याःगु खः । थन 'सर्वतथागत' व 'काय-वाक्-चित्त' या हृदय जुयाविज्याःम्ह 'महावज्रधर' खः । वसपोल वज्रयोषिद् धैम्ह 'प्रज्ञा' खः । क्लेशयात भञ्जन याइम्हसित 'भग' धाःगु खः । अथे जूगुलिं प्रज्ञा हे 'भग' खः । वहे प्रज्ञाय् श्री भगवान् विहार यानाः देशना यानाविज्याःगु धैगु भाव खः ।

थुगु तन्त्रय् विभिन्न मण्डल प्रतिष्ठा, विधि विधान अनुसारगु मुद्रा, न्यास, भूमिशोधन, मण्डलया वर्णन आदि विषयवस्तु दुध्यानाच्वंगु दु । विशेष रूपं पञ्चबुद्ध, पञ्चतारा व वसपोलपिनिगु विभिन्न रूप, वर्ण, मुद्रा, ध्यान, आयुध नं वर्णन जुयाच्वंगु दु । थुकी महामुद्रा सिद्धि लाभ यानाः बुद्धत्व थ्यंक प्राप्त यानावनेत सक्षम जुइफइगुयात कयाः नं व्याख्या जुयाच्वंगु दु । अथे हे चतुरत्नमय थःगु शरीररूपी चैत्ययात पूजा यायेगुनिसें कयाः बीजाक्षरं विभिन्न मुद्रा सहितपिं वैरोचनादिपिनिगु पूजा यानाः बुद्धत्व लाभ

यायेफइगु आदि १८ गू पटलं वर्णन यानातःगु दु ।

८) ललितविस्तरसूत्र

'ललितविस्तरसूत्र' ग्रन्थ अति प्रसिद्धगु ग्रन्थ खः । थुगु सूत्र भगवान् बुद्धं श्रावस्तीया जेतवन महाविहारय् देशना यानाविज्याःगु खः । थुगु ग्रन्थय् श्वेतकेतु बोधिसत्त्वया रूपय् तुषिता भुवनय् विज्यानाच्वंम्ह शाक्यमुनि सिद्धार्थ गौतम मर्त्यलोकय् मायादेवीया गर्भय् विज्यानाः लुम्बिनी वनस जन्म जुयाविज्याःगु, गृहत्याग याना-विज्याःगुनिसें कयाः मारघर्षण, दुष्करचर्या, बुद्धत्व प्राप्ति व धर्मचक्र प्रवर्तन यानाः धर्मया आलोक क्यनाविज्याःगु तक्कया खँ सविस्तार पूर्वक वर्णन जुयाच्वंगु दु । मूलगु संस्कृत भाषाय् ललितविस्तर सूत्र ग्रन्थय् २७ गू परिवर्त दुगु जुल । थुकी निदान परिवर्तनसें कयाः धर्मचक्र प्रवर्तन धुंकाः निगम परिवर्ततक्क ललितविस्तरसूत्रया विषय दुध्यानाच्वंगु दु । तर, पं. निष्ठानन्द वज्राचार्य संस्कृत मूल मतःसें नेपालभाषा अनुवाद जक दुगु ललितविस्तरसूत्रय् बुद्धजीवनी नापं सम्बन्धितगु जातकमाला, नेपालमहात्म्य, प्रज्ञापारमितासूत्र, अवदान आदि विभिन्न बौद्ध साहित्यय् दुध्यानाच्वंगु ल्वःल्वः कथंगु घटनाक्रम स्वयाः दुध्याकेगुया नापं भगवान् बुद्धया महापरिनिर्वाण सम्बन्धी निर्वाणगमन परिवर्त थ्यंक दुध्याकातःगु जुल ।

९) सुवर्णप्रभाससूत्र

नवसूत्रया भूवलय् 'सुवर्णप्रभाससूत्र' गुंगूगु ग्रन्थ खः । शाक्यमुनि बुद्धया बोधिसत्त्व आदर्शया खँ दुध्यानाच्वंगु थुगु सूत्र भगवान् बुद्धं गृध्रकुट पर्वतय् देशना यानाविज्याःगु खः । थ्व ग्रन्थय् अक्षोभ्य, रत्नकेतु, अमिताभ व दुन्दुभिश्वर तथागतपिनिगु नां नं उल्लेख जुयाच्वंगु दु । थुकी अमोघसिद्धि तथागतया थासय् दुन्दुभिश्वर

तथागतयागु नां उल्लेख जुयाच्चंगु जुल । थुगु ग्रन्थय् व्याधी प्रशमन परिवर्तय् ऋतु अनुसारं रोग जुइगु लक्षण व उकीया निराकरण सम्बन्धी वर्णन जुयाच्चंगु दु । अथे हे यक्षाश्रय रक्षा परिवर्तय् थुगु सूत्र धारण वाचन यानाच्चंपिन्त इन्द्रादि देवता, यक्षराज वज्रपाणि, हारतीदेवी नापं वसपोलया न्यासःमह पुत्र-पुत्री, वसुन्धरादि देवीपिसं रक्षा याइगु व ग्रह नक्षत्रादिपाखें वइगु पिडा आदि शान्त जुयावनीगुया नं वर्णन दुथ्यानाच्चंगु दु । मूककं २१ गू परिवर्तय् ब्वथलातःगु थुगु ग्रन्थया विभिन्न परिवर्तय् जातक व पञ्चरक्षा नापं समानता जूगु धारणी, मन्त्रत नं वर्णन जुयाच्चंगु दु । थुगु हे ग्रन्थया १९ गूगु व्याधी परिवर्तय् नेपालय् अतिकं प्रचारय् वयाच्चंगु नमोबुद्ध (नमरा) लिसें स्वापु दुगु महासत्त्व जातकया वर्णन नं दुथ्यानाच्चंगु दु ।

चव्य उल्लेखित महत्त्वपूर्णगु नवसूत्रया गुंगूलिं ग्रन्थ संसारया विभिन्न भाषां अनुवाद जुयाः प्रकाशय् वयेधुंकूगु दु । विशेष याना थ्व ग्रन्थत चीनीया, तिब्बती, जापानी, अंग्रेजी आदि भाषां तःक्वःमछि पिथने धुंकूगु दु । थ्वहे भूवल्य नेपालय् नं गुंगूलिं ग्रन्थ नेपालभाषां प्रकाशन यायेगु ज्या क्वचाःगु जुल । नवग्रन्थ मध्यय् 'ललितविस्तसूत्र' पं. निष्ठानन्द वज्राचार्य भाषानुवाद जुया प्रकाशय् वयेधुंकूगु दु । 'सुवर्णप्रभाससूत्र' पं. आशाकाजि वज्राचार्य भाषानुवाद जुयाः प्रकाशय् वनयेधुंकूगु दु । अथे हे, पं. सद्धर्मराज वज्राचार्य 'सद्धर्मपुण्डरीक सूत्र, समाधिराजसूत्र' निगू ग्रन्थ नं भाषानुवाद जुयाः प्रकाशय् वयेधुंकूगु दु । पं. दिव्यवज्र वज्राचार्य नं 'लंकावतारसूत्र, गण्डव्यूहसूत्र, गुह्यसमाजतन्त्र (टीका समेत), दशभूमिकसूत्र व अष्टसाहस्रिका प्रज्ञापारमितासूत्र (टीका समेत)' नं भाषानुवाद जुयाः प्रकाशय् वयेधुंकल । पं. जोगमुनि वज्राचार्य-

पाखें नं भाषानुवाद जकगु अष्टसाहस्रिका प्रज्ञापारमिता ग्रन्थ छगू प्रकाशय् हयेधुंकूगु दु । थुकी मध्यय् सद्धर्मपुण्डरीक सूत्र व सुवर्णप्रभाससूत्र निगू नेपालीभाषां अनुवाद जुयाः नेपाल राजकीय प्रज्ञाप्रतिष्ठानं पिथने धुंकूगु दु ।

नेवाः बौद्ध संस्कृतिइ नवग्रन्थ सूत्रया प्रभावः

नेपाःया बौद्ध धर्मया परम्पराय् अतिकं महत्त्व बियावयाच्चंगु, बुद्धवचनया गुंगू ग्रन्थ नवसूत्र ग्रन्थ खः । 'धर्मरत्न' या रूपय् उच्च स्थान बियाः पवित्र ग्रन्थया रूपय् मानय् यानावयाच्चंगु थ्व गुंगू ग्रन्थ थनया बौद्ध समाजय् यक्व प्रभाव लानाच्चंगु दु । दकले न्हापांला थुगु ग्रन्थयागु माध्यमं हे थनयापिनिगु धर्म संस्कृतियात थौं तक्क म्वाकातःगु दु । थन गुलि नं धर्म संस्कृतिया ज्याभ्वःत न्ह्याकावनेगु दु, मूल रूपं थ्वहे ग्रन्थयागु आधारय् अनुशरण यानावयाच्चंगु खने दु । उकिं थनया बौद्ध समाजयात छधी छँपाय् यायेगु ज्याय् थ्व ग्रन्थत मूल हा जुयाब्यूगु दु ।

नवसूत्रया महत्त्वयात सकसिनं थुइमा, सिइमा धैगु हेतुं थन नवसूत्रयात विशेष स्थान बियाः विभिन्न ज्याभ्वःत न्ह्याकातःगु दु । थनया चलन अनुसार नवसूत्र ग्रन्थया पूजा यायेगुया नापं पाठ यायेगु ज्याभ्वः नं न्ह्यानावयाच्चंगु दु । विशेष पर्व-पर्वय् तःतःधंगु पूजा यानावनेगु भूवल्य नवसूत्र पाठ यायेगु चलन नं थन दु । थौं तक्कं सुं गुम्हेसिनं थःपिनिगु जन्म दिंया लसताय् थ्यंकं गुरु वज्राचार्यपिं विज्याकाः नवसूत्र ग्रन्थ पूजा, पाठ याकेगु ज्या नं जुयावयाच्चंगु दनि । अथे हे, थःपिनि पूर्वजपिनिगु गुणानुस्मृति याना शतसाहस्रिका, पंचविंशतिसाहस्रिका प्रज्ञापारमिता समेत दुथ्याकाः सच्छि व च्याम्ह गुरु वज्राचार्यपिं-

पाखें नवग्रन्थ पूजा, पाठ यायेगु चलन नं मन्हनी ।
 थ्वहे भूवल्य् थनया संस्कृतिइ द्वादशतीर्थ सेवाया
 अवसरय् नं छगू-छगू तीर्थय् छगू छगू ग्रन्थ पाठ
 यानावनेमाःगु परम्परा नं स्वानाच्चंगु दु । थ्वया
 नाप नापं गुंला बलय् विहार विहारय् नवग्रन्थ
 पूजा यानाः ब्वयेगु थ्यंक परम्परा ल्यंदनि ।

ललितविस्तरसूत्र :

थनया नेवाः बौद्ध समाजय् छगू-छगू
 नवग्रन्थया थी थी कथं प्रभाव लानाच्चंगु दु ।
 नवसूत्रया ग्रन्थत मध्यय् दकले न्हापां नेपालभाषां
 अनुवाद जुयाः प्रकाशय् वःगु 'ललितविस्तर' ग्रन्थ
 खः । नेपालय् बुद्धधर्मया जः बुलुया वनाच्चंगु
 इलय् पं. निष्ठानन्द वज्राचार्य ने. सं. १०३४ स
 थुगु ग्रन्थ अनुवाद यानाः पिथनाविज्याःगु खः ।
 थुगु ग्रन्थया कारणं भगवान् बुद्धया धर्म हानं थन
 प्रचारय् हयाबिल । थ्व सफुतिं उगु इलय् नेपालय्
 बुद्धधर्मय् जागरण हे हयाबिल । बुद्धया जन्मभूमि
 जुया नं भिक्षुपिं खने मदयेधुं कूगु इलय्
 'ललितविस्तर' ग्रन्थया माध्यमं हानं भिक्षुपिं खने
 दयावल । ललितविस्तरया धर्मदेशनाया कारणं
 थुकीया लोकप्रियता अप्वयावंगु जुल । यलया
 रूद्रवर्ण महाविहार, ओकुवाहाःयापिसं ने. सं.
 १०४४ रिखें थुगु हे सफूया आधारय् 'सर्वार्थसिद्धया
 प्याखें' दयेकाः न्हयन्हू न्हयचा तक्क प्याखें हुयेकाः
 जनसमाजय् धर्म बोध याकेगु ज्या जूवन । थुकीया
 फलस्वरूप गृहत्याग यानाः भिक्षु जीवन हनेगु
 ज्याय् समर्पित याःपिं दयावल । लिपा थन हानं
 भिक्षु जीवन हनीपिनिगु संघ हे खने दयावल ।
 थुकथं ललितविस्तर ग्रन्थया प्रभावं नेपालय् बांलाःगु
 प्रभाव लाकाब्यूगु जुल । अथे हे गुंला बलय् व
 पर्व-पर्वय् ललितविस्तरया बाखें कनीगु चलन नं
 थन न्हापानिसें दु ।

सुवर्णप्रभाससूत्र :

नेपालय् प्यम्ह भगवान् दर्शन याःवनेगु
 भूवल्य् नमोबुद्ध (नमरा) या चैत्य दर्शन यायेगु
 चलन दु । भगवान् शाक्यमुनि बुद्धया न्हापायागु
 जन्मलिसे स्वापू दुगु नमोबुद्ध चैत्यय् पूजा, पाठ
 यानाः प्रदक्षिणा याःवनेगु चलन नवग्रन्थया
 'सुवर्णप्रभाससूत्र' पाखें वःगु खः । थुगु सूत्रय्
 उल्लेखित महासत्त्व जातक नेपालय् तस्सकं प्रचारय्
 वयाच्चंगु जातक मध्यय् छगू खः । बोधिसत्त्वया
 आदर्श जाःगु थुगु जातकया प्रभावं करुणाचित्त
 पिज्वयेकावनेगु ज्याय् यक्को तिबः जूवंगु दु, गुगु
 प्रभाव थनयापित लानाच्चंगु दु ।

समाधिराजसूत्र :

अथे हे, मेगु 'समाधिराजसूत्र' ग्रन्थया नं
 प्रभाव लानाच्चंगु खने दु । जीवन सफल यायेत
 समाधिया तःधंगु महत्त्व दुगु जुयाः समाधि च्वनेगु
 चलन थन न्हापानिसें न्हयानावयाच्चंगु दु । न्हापा
 न्हापा एकान्तय् वनाः नं समाधि च्वनेगु चलन
 दुगु खने दु । थथे समाधि च्वनेगुया लागी समाधि
 स्थलया रूपय् थासं थाय् प्रसिद्धगु बौद्ध स्थलया
 जःखः ल्वहँया गुफा दयेकातःगुलिं थ्व खँ पुष्टि याः ।
 समाधि अभ्यास यायेत एकान्त अरण्य गुफाय्
 ध्यान च्वनेगु थनया परम्परा थ्व हे समाधिराज
 सूत्रयागु हे प्रभाव खनेदु ।

सद्धर्मपुण्डरीकसूत्र :

सद्धर्मपुण्डरीकसूत्रय् स्तूप दयेकाः पूजा
 प्रदक्षिणा यानागुया पुण्य आपालं दुगु वर्णन
 यानातःगुलिं थुकीया हे प्रभावं नेपालय् चीबाहाः
 दयेकेगु परम्परा न्हयानावयाच्चंगु खने दु । सम्यक्
 सम्बुद्धया प्रतीक स्वरूपगु चीबाहाः प्रतिष्ठा यानाः
 पूजा प्रदक्षिणा यानाः पुण्य संचय यायेगु परम्परां
 थन तःधंगु थाय् कयावयाच्चंगु दु । थनया धर्म

संस्कृतिइ चैत्ययात तःधंगु थाय् बियावयाच्वंगु दु धयागु खँ प्रत्येक विहार विहारय् व थासं थाय् आपालं चैत्य नीस्वना तइगुलिं सिइ दु । थनया धर्म संस्कृतिइ चैत्यया थुलि महत्त्व दुकि न्ह्यांगु पूजाय् नं चैत्ययात नि न्हापांगु स्थान बिया वयाच्वंगु दु । चैत्ययागु हे परम्पराया भूवल्य् लक्ष चैत्य थ्यंकं दयेकेगु परम्परा थौं तकं दनि । धात्थे धायेगु खःसा थनयापिनि जीवन चैत्यं शुरु जुया चैत्यं क्वचायेकातःगु दु । अथे हे, थुगु सूत्रया मेगु प्रभाव धयागु महाकरुणावानम्ह आर्यावलोकितेश्वर लिसे स्वानाच्वंगु संस्कृति खः । सद्वर्मपुण्डरीक सूत्रय् उल्लेखित आर्यावलोकितेश्वरया महाकरुणाया महानता खंकाः थःपिसं नं प्राणीप्रति करुणा तयेमाःगु चित्त ब्वलंकाब्यूगु दु । थनया समाजय् करुणामयया आपालं हे प्रभाव लानाच्वंगु दु । रथ जात्रानिसें कयाः अष्टमीव्रत दनेगु, संल्हुगुथि, तुतःगुथि, धलंगुथि हनेगु आदि आपालं हे दु । करुणामयया थन गुलि प्रभाव लानाच्वंगु दु धैगु खँय् न्ह्याक्वः वर्णन याःसां क्वचाइ मखु । थ्व जुल सद्वर्मपुण्डरीकसूत्रया प्रभाव ।

लंकावतारसूत्र :

अथे हे सुं नं ध्यान भावनाय् अभ्यास याइपिं व्यक्तिपिसं ध्यान भावना क्वातुकावनेत पंगलगु मद्य, मांस सेवन याये मज्यूगु; अहं लाभा, छाः, प्याज थें जाःगु ध्यानयात प्रतिकूल प्रभाव लाइगु वस्तु नये-त्वने मज्यूगुयात कयाः थ्वहे लंकावतारसूत्रय् वर्णन यानातःगुलिं थनया महायानी बौद्ध समाजय् थुजाःगु वस्तु सेवन यायेगुलि वर्जित यानातःगु दु । लंकावतारसूत्रय् रावणं धर्मदेशना न्यनाः बोध जूगु नापं स्वापू दुगुयात लुमंकाः धर्मदेशना न्यनाच्वंगुया प्रतीक स्वरूप विहार विहारय् रावणयागु चित्र च्वयेगु परम्परा नं स्वाकातःगु दु । विशेष याना बही

विहारय् थुजाःगु चित्र च्वयेगु चलन आपाः खने दु । थुकिं थन विज्ञानवादया सिद्धान्त नालाः विविध तन्त्रया अन्तरगत योग अभ्यास यायेगु चलन दु धकाः सिइदु ।

गण्डव्यूहसूत्र :

गण्डव्यूहसूत्रय् उल्लेखित कल्याणमित्र समन्तभद्र बोधिसत्त्व, मञ्जुश्री बोधिसत्त्व, अवलोकितेश्वर बोधिसत्त्वपितं थन तसकं आदर तयाः श्रद्धापूर्वक मानय् यानावयाच्वंगु दु । थनया धर्म संस्कृतिइ वसपोलपिनिगु उच्च स्थान दु । वसपोलपिनिगु गुण लुमंकाः स्तोत्र, धारणी ब्वनेगुनिसें कयाः विभिन्न धार्मिक एवं सांस्कृतिक पर्व हनेगु नं यानावयाच्वंगु दु । अथे हे वसपोलपिनिगु प्रतिमूर्ति प्रतिष्ठापन यायेगु चलन नं थन दु । पञ्चबुद्धात्मक चैत्यय् थ्यंक प्रमुख बोधिसत्त्वया रूपय् वसपोलपिं दुथ्याकाः प्रतिमूर्ति समेत तयाः पूजा, पाठ, भावना आदि यायेगु धार्मिक ज्या नं न्ह्याकावयाच्वंगु दु । थुगु ग्रन्थय् उल्लेखित समन्तभद्र बोधिसत्त्वया प्रणिधान-भद्रचरी गाथाया प्रभाव ला थनया जनजीवनय् गाःककं लानाच्वंगु दु । थनयापिनि पाठ यानावनेगु भूवल्य् न्हिथं थ्वहे सूत्र पाठ यानाः प्रणिधान यानावनेगु परम्परा दु ।

दशभूमिकसूत्र :

हानं 'दशभूमिक' सूत्रय् उल्लेखित दशभूमि व उगु भूमि नापं सम्बन्धित दशपार-मिता पुवंकाः हे सर्वज्ञता प्राप्त जुइगु जुयाः थुकीयागु हे प्रभावं दशभूमि व दशपारमिताय् अभ्यास यानावनेगु कथं थनया बौद्ध विहारय् भिम्ह थकालिया व्यवस्था जुयाच्वंगु खने दु । दशभूमि, दशपार मिताया प्रतीक स्वरूपपिं थ्वहे भिम्ह थकालिपितं थन दशपारमिता आजु, दशस्थविर आजुया रूपय्

म्हसिइकातःगु दु । थनया समाजय् थुपिं भिम्ह स्थविर पूजनीयपिं खः ।

गुह्यसमाजतन्त्रः

बौद्ध धर्मया अभ्यास यानावनेगु भूवल्य तन्त्रया नं तःधंगु महत्त्व दु । थ्वयात हे ध्यानय् तयाः वज्रयान सम्बन्धी ज्ञान दयेकाः भावनाद्वारा सिद्धि लाभ यानावनेत माःगु गुह्यसमाजतन्त्रयात हे मूलरूपं वः कयाः थुकिइ निर्देशन यानातःगु अनुसार थनयापिसं गुह्य चर्चा यानावयाच्वंगु जुल ।

अष्टसाहस्रिका प्रज्ञापारमितासूत्र :

थनया समाजय् प्रज्ञापारमितासूत्र ग्रन्थयागु ला तःधंगु प्रभाव लानाच्वंगु हे जुल । थन नवग्रन्थ पाठ यायेगु भूवल्य प्रज्ञापारमिता हे पाठ यायेगु चलन आपालं दु । प्रज्ञापारमिताया महत्त्व थुइकाः वनेगु हेतुं प्रज्ञापारमिताया पूजा, पाठ व देशनादि यानावनेत थन प्रज्ञापारमितायागु गुथि हे दयेकातःगु तःथाय्मच्छि दु । थनयापिनि थुगु ग्रन्थया अपार श्रद्धा दुगुया चिं कथं शतसाहस्रिका, अष्टसाहस्रिका प्रज्ञापारमिता ग्रन्थ लुं, वहःया मसिं नीलपत्रय् रञ्जना लिपि छ्यलाः थ्यंक पूजा, पाठ यायेगु यानावयाच्वंगु दु । यलया हिरण्यवर्ण महाविहारय् न्हिथं थुज्वःगु हे सुवर्णाक्षर प्रज्ञापारमिताग्रन्थ पाठ यायेगु चलन थौं तकं न्ह्यानाच्वंगु दनि । अथे हे, प्रज्ञापारमिताया महत्त्व सकसिनं थुइमा/सिइमा धयागु हेतुं दँयदसं यँया थँवहीलिइ शतसाहस्रिका सुवर्णाक्षर प्रज्ञापारमिता ग्रन्थ ब्वयेगु व दे चाहुयेकाः जात्रा हनेगु नं चलन दु । यलया रूद्रवर्ण महाविहार, ओकुवाहाःया सुवर्णाक्षर अष्टसाहस्रिका प्रज्ञापारमिता नं स्वांयापुन्हि कुन्हु दँयदसं उगु विहारया लागाय् जात्रा यायेगु चलन दु । थनयापिनि प्रज्ञापारमिता सदां लुमंकातयेगु

कथं प्रत्येक विहारय् व थासं थासय् धर्मया प्रतीक प्रज्ञापारमिता मूर्ति, चित्र आदि समेत स्थापना यायेगु चलन दु ।

अथे हे, प्रज्ञापारमिता सकल प्राणीपित रक्षा याइम्ह जूगुलिं पूजा, पाठया नापं वसपोलया धारणी, मन्त्र, हृदय सूत्रादि च्वयाः जन्त्र समेत धायेगु चलन नं दु ।

थुकथं थनया संस्कृतिइ, थनया जन जीवनय् नवसूत्रयागु तःधंगु प्रभाव लानाच्वंगु दु । अभ् क्वथीक स्वया वन धाःसा, मात्तुमाला वन धाःसा नवग्रन्थया प्रभाव थन आपालं हे खंकावने फइ । थन न्ह्यब्वयाःगु संक्षिप्त रूपं जक खः ।

उपसंहार

नेपाः देया बौद्ध साहित्यय् तसकं प्रसिद्धगु, धर्मया प्रतीक स्वरूप जुयाच्वंगु नवग्रन्थयात थनयापिसं न्हापानिसं पवित्र ग्रन्थया रूपय् आपालं सम्मान वियावयाच्वंगु जुल । थनयापिसं श्रद्धा भक्ति तयाः पूजा पाठ यायेगु जक मखु, थुगु ग्रन्थ सुरक्षित जुइमा धकाः थःपिनिगु विहारय् व छँय् थ्यंक सफू ल्हययाः सुरक्षा यायेगु ज्या नं यानाच्वंगु दु । थुकथं सद्धर्म लोप मजुइमा धकाः सफू सुरक्षित यानाः, सद्धर्मया महत्त्व थुइमा धकाः विभिन्न गुथि, नखः, जात्रा आदि हनाः थःपिनिगु संस्कार संस्कृतिइ थ्यंक दुथ्याकाः नवसूत्र ग्रन्थया प्रचार यानावयाच्वंगु खः । थथे धार्मिक चर्याया सैद्धान्तिक आधार जुयाच्वंगु थुगु नवग्रन्थ थनया जनजीवनय् तःधंगु प्रभाव लानाच्वंगु खःसां लिपावया थुकीया विषय अध्ययन अध्यापन यायेगु, ध्यान भावनाय् अभ्यास यायेगु त्वःफिकावंगुलिं थुकीया महत्त्व बुलुहुं मथुया वन । फलस्वरूप सद्धर्म ज्ञानं तापाके मालाच्वंगु जुल । थौं कन्हे थनया बौद्ध समाजय् नवसूत्रया ग्रन्थ अध्ययन यायेगु, धर्मदेशना व धर्म साकच्छा यायेगु, ध्यान

भावना यायेगु इत्यादिया थासय् सफुतिइ पूजा यायेगु, श्रद्धा प्वंकेगु, तःधंगु खः धकाः भागि यायेगु व पाठ जक यायेगुलिइ सिमित जुयावन । जनसाधारणपिंत ज्ञान बियावनेगु कथंगु गुथि आदिया व्यवस्था जुयाच्चंसां थुकिं छुं ज्ञान बिइगु ज्या जूवंगु खनेमन्त । नवसूत्रानुसार शिक्षा बिइगु परम्पराय् थथे सिथिलता वःगुलिं जीवनया मूल लक्ष्यय् थ्यंकेगुलिइ यक्वं ल्यूने लानाच्चंगु जुल ।

नेपाःयागु महायानी बौद्धधर्मयात कयाः अध्ययन यानायंकेबलय् थन न्हापा पार-मितानयकथं अभ्यास याइपिं दुगु खःसां आः वया खने मदयेधुंकल । थौकन्हे महायानी परम्पराया सूत्रादिकथं अभ्यास याइपिं, ध्यान भावना याइपिं भिक्षु एवं गृहस्थ बौद्ध अनुयायीपिं जापान, चीन, कोरीया आदि देशय् जक ल्यं दनि ।

नेपालय् थथे अभ्यास याइपिं मदुगुया तःगुमछि कारण मध्यय् संस्कृत भाषाय् लानाच्चंगु नवसूत्र ग्रन्थयात ज्ञान याये मफयावंगु नं छगू खः । थनया न्हापा न्हापायापिं आचार्यपिं संस्कृत भाषाय् निपुणपिं जूगुलिं संस्कृत भाषां च्वयातःगु सूत्रादिया ज्ञान लाभ यायेफुपिं जुल । उकिं थन उगु इलय् भाषानुवाद यायेमाःगु आवश्यक

मताकेकूगु खने दु । लिपा संस्कृत भाय्या प्रचलन मदयावंगु जुयाः थ्व भाय् मथुयावंगु जुल । थुकिं यानाः सद्धर्म ज्ञान नं मथुयावन । अध्ययन-अध्यापन यायेगु ज्या नं दिनावन ।

थ्वयात हे वाचायेकाः लोटस रिसर्च सेन्टर पाखें सरलरूपं नवग्रन्थया ज्ञान थुइकावने फयेमाः धैगु हेतुं न्हापा हे नेपालभाषां पिथनातयेधुंकूगु ललितविस्तर व सुवर्णप्रभास ग्रन्थ निगू त्वःता मेगु फुक्कं नवग्रन्थया भाषानुवाद सहित प्रकाशय् हयाव्यूगु जुल । थ्व छगू तकसं प्रशंसनीय ज्या खः । म्हिगः दुरबोध जुयाच्चंगु नवग्रन्थया ज्ञान आः वयाः सुबोध जुल । थुकीया कारणं पूजा-पाठ यानाबिज्याइपिं गुरुजुपिंत नं थःपिसं पाठ यानावयाच्चनागु नवग्रन्थया दर्शन ज्ञानया विषय थुइकावनेत तःधंगु ग्वहालि जूवंगु दु । अथे हे, शिक्षण संस्थाय् अध्ययन याकावनेत व अध्ययन अनुसन्धान याइपिनिगु लागीं नं थुगु ग्रन्थ आधार जुयाव्यूगु दु । नापं सद्धर्म ज्ञान थुइकावनेगु व अभ्यास यानावनीपिनिगु लागीं नं छगू मौका हे जुयाव्यूगु दु । अथेया कारणय् आः थुकीया पठन-पाठन यायेगु ज्याय् निरन्तरता बियावनेत भी सकलसिगु क्वातुगु कुतः जुइमाःगु दु ।

॥अस्तु ॥

सन्दर्भ ग्रन्थ सूची :

१. दास, डा. राममोहन (अनु.), *सद्धर्मपुण्डरीकसूत्र*, विहार राष्ट्रभाषा परिषद्, पटना, सन् १९६६ ।
२. वज्राचार्य, पं. निष्ठानन्द (अनु.), *ललितविस्तर*, युवक बौद्ध मण्डल, नेपाल, ने. सं. १०९८ ।
३. वज्राचार्य, पं. आशाकाजि (अनु.), *सुवर्णप्रभास सूत्र*, नेपाल बौद्ध प्रकाशन, ने. सं. ११०८ ।
४. वज्राचार्य, क. सद्धर्मराज (अनु.), *सद्धर्मपुण्डरीक वैपुल्यसूत्रम्*, लोटस रिसर्च सेन्टर, ने. सं. १११० ।
५. वज्राचार्य, क. सद्धर्मराज (अनु.), *समाधिराजसूत्रम्*, लोटस रिसर्च सेन्टर, ने. सं. १११९ ।
६. वज्राचार्य, पं. दिव्यवज्र (अनु.) , *लंकावतारसूत्रम्*, लोटस रिसर्च सेन्टर, ने. सं. १११३ ।
७. वज्राचार्य, पं. दिव्यवज्र (अनु.) , *नवसूत्र संग्रह*, बोधि प्रकाशन, ने. सं. १११० ।

८. वज्राचार्य, पं. दिव्यवज्र (अनु.), गण्डव्यूहसूत्र, लोटस रिसर्च सेन्टर, ने. सं. १११६ ।
९. वज्राचार्य, पं. दिव्यवज्र (अनु.), गुह्यसमाजतन्त्रम् (गुह्यसमाजतन्त्र प्रदीपोद्योतन टीका षट्कोटी व्याख्या समेत), लोटस रिसर्च सेन्टर, ने. सं. ११२१ ।
१०. वज्राचार्य, पं. दिव्यवज्र (अनु.), दशभूमिकसूत्रम्, लोटस रिसर्च सेन्टर, ने. सं. ११२२ ।
११. वज्राचार्य, पं. दिव्यवज्र (अनु.), अष्टसाहस्रिका प्रज्ञापारमितासूत्रम्, अभिसमयालंकारालोक प्रज्ञापारमिताव्याख्या समेत, ने. सं. ११२३ ।
१२. वज्राचार्य, पं. जोगमुनि, अष्टसाहस्रिका प्रज्ञापारमिता ।
१३. वैद्य, डा. पि. एल., अष्टसाहस्रिका प्रज्ञापारमिता, हरिभद्र विरचित्तया आलोकाख्यव्याख्यया सहिता, मिथिला विद्यापीठ, दरभंगा, सन् १९६० ।
